1S3 **CC1**

D.El.Ed. Examination

JANUARY, 2023

MODEL ANSWER AND SCHEME OF MARKING

Second Year (2016 Revised Syllabus)

NEW TRENDS IN EDUCATION

(Marathi Medium)

Time : 3.00 to 5.00 Hrs.

Date : 12/01/2023 **(11 Pages)** **Max. Marks : 40**

1. (अ) खालील विधानातील रिकाम्या जागी योग्य शब्द भरून विधाने पुन्हा लिहा : 3

उत्तरे

(रिकाम्या जागा)

(1) नवोपक्रम 1

(2) 6 ते 14 वर्षे 1

(3) नियोजन 1

(ब) पुढील विधाने दुरुस्त करून लिहा : 3

(1) प्रत्येक अध्ययन घटकाच्या logo ची क्रमबद्ध मांडणी म्हणजे माईलस्टोन होय. 1

(2) ''मध्यान्ह भोजन योजना'' या नावाने इयत्ता पहिली ते आठवीतील विद्यार्थ्यांसाठी सुरू केली आहे. 1

(3) युवा फाउंडेशन ही स्वयंसेवी संस्था आत्महत्याग्रस्त कुटुंबातील मुलांचे घरोघरी जावून सर्वेक्षण करते. 1

(क) चूक किंवा बरोबर : 2

(1) चूक 1

(2) बरोबर 1

2. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी *60* ते *80* शब्दांत लिहा : 8

(1) तंत्रस्नेही शिक्षणाचे स्वरूप – मुद्दे – 2

(1) 100% शिक्षकांना Tech Savvy

(2) Smart mobile

(3) तंत्रस्नेही प्रशिक्षणावर भर

(4) डिजीटल शाळा/आवश्यक तंत्रज्ञान

(5) व्हिडीओ/गाणी/गोष्टी/अपलोड करणे

(6) दृकश्राव्य साधने

(यापैकी कोणतेही **चार** मुद्दे प्रत्येक मुद्द्यास ½ गुण)

(2) चांगल्या व्यवस्थापनाची वैशिष्टे : 2

(1) लवचिकता

(2) व्यवस्थापन विकास

(3) गुणग्राहकता

(4) नवोपक्रमशीलता.

किंवा

शैक्षणिक पर्यटनाचे महत्त्व :

(1) विषयाचे आकलन होवून दीर्घकाळ स्मरणांत राहाते.

(2) अनौपचारिकपणे अध्ययन अध्यापन घडते.

(3) विद्यार्थ्यांमध्ये संघटन सहकार्य मित्रत्व भावना निर्माण होते.

(4) पर्यटन हे चांगले व्यासपीठ ठरते.

(5) सर्जनशील शिक्षक प्रशासक तयार होतात.

(6) जिज्ञासू वृत्ती विकसित होते.

(कोणतेही चार मुद्दे, प्रत्येकी ½ गुण)

(3) शिक्षणाच्या नीतितत्त्वाची संकल्पना : 2

(1) न्यायस्वातंत्र्य क्षमता व बंधुता लोकशाही मूल्यांचा अधिकार.

(2) जात, धर्म, पंथ, लिंग, विषमता नष्ट करून समान संधी.

(3) रोगमुक्त शरीरासाठी आरोग्याचे नियम पाळणे.

(4) कुटुंबातील वडिलधाऱ्या व्यक्तीचा आदर करणे.

(5) श्रमप्रतिष्ठा निर्माण करणे.

किंवा

विनोबाभावे यांच्या शिक्षक आचारसंहितेचे तत्त्वे : 2

(1) विद्यार्थ्यांशी आपुलकीचे व आत्मीयतेचे संबंध.

(2) शालेय विद्यार्थी शीलसंपन्न, तेजस्वी व विधायक प्रवृतीचे निर्माण होतील असा अभ्यासक्रम तयार करावा.

(3) समाजात शांतता प्रस्थापित करण्यासाठी सदैव तत्पर.

(4) समाजातील समस्येसंदर्भात मार्गदर्शन करण्याची पात्रता.

(कोणतेही दोन प्रत्येकी 1 गुण)

(4) शिक्षणासाठी कार्यकरणाऱ्या राष्ट्रीय आंतरराष्ट्रीय संस्था : 2

(1) रेडक्रास (1863)

(2) यूनेस्को

(3) संयुक्त राष्ट्रसंघटना

(4) युनिसेफ

(5) द लीग इंटरनॅशनल लॉ 6 पेक्स (1887)

(6) इन्स्टिट्यूट ऑफ इंटरनॅशनल लॉ (1873).

(कोणतेही **चार** प्रत्येकी ½ गुण)

किंवा

Teleconferencing चे प्रकार : 2

(1) श्राव्य परिषद (Audio-conferencing)

(2) दृक परिषद (Video-conferencing)

(3) माहिती सामग्री परिषद (Data-conferencing)

(यापैकी **दोन** मुद्दे स्पष्टीकरणासह प्रत्येकी **1** गुण)

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी *120* ते *160* शब्दांत लिहा : **12**

(1) कृतिसंशोधन व नवोपक्रम यातील फरक 3

- **कृतिसंशोधन :–**
- समस्यांचा वैज्ञानिक पद्धतीने स्वत: अभ्यास करण्याचा प्रयत्न करणे म्हणजे कृतिसंशोधन.

- समस्येमागील कारणांचा शोध घेता येते.
- समस्यांची उकल करण्यासाठी उद्देश असतो.
- अध्ययन अध्यापनातील अडचणी सोडविण्यासाठी केवळ समस्यांचा निगडित अभ्यास.

— नवोपक्रम —

- परिवर्तन किंवा बदल.
- एक सर्जनशील क्रिया आहे.
- उपक्रमाची नवीनता, व्यक्ती स्थळ व काल सापेक्ष असतो.
- अध्ययनकार्याला चालना देतो.
- नवीन अधिक उपक्रम-नवोपक्रम.

(2) शिक्षक म्हणून सुरक्षिततेसाठी घेण्यात येणारी खबरदारी : 3

- शिक्षक विद्यार्थी यांच्यात आपुलकीचे नाते.
- विद्यार्थ्यांच्या भावनाभिव्यक्तीसाठी संधी द्यावी.
- वर्गात व शाळेत आनंदी वातावरण.
- सर्व शाळांमध्ये तक्रारपेटी बंधनकारक.
- स्कूलबसमध्ये महिला वाहन चालक किंवा मदतनीस.
- विद्यार्थ्यांच्या भावनिक सुरक्षेला महत्त्व.
- मानसिक शिक्षा करू नये.

(प्रत्येकी ½ गुण)

(3) **आचारसंहितेचा अर्थ संकल्पना :** 3

- शिक्षकी व्यवसायाचे नीतिशास्त्र ही आचारसंहिता आहे.
- चारित्र्य संवर्धन व भावी सक्षम नागरिक बनविणे.
- नीतिनियमांचे बंधन स्वतःवर घालून व्यवसायाचे पावित्र्य जपणे.
- शिक्षकांनी आपल्या हक्काचे व कर्तव्याचे पालन करणे.
- शिक्षकी व्यवसायांत नियमबद्धता आचरणात आणणे.
- शिक्षक व्यवसायाच्या नियमांची व तत्त्वांची निश्चिती म्हणजे शिक्षक आचारसंहिता.
- स्वयंशिस्तीतून नियमांचे पालन.

किंवा

आचारसंहितेचे महत्त्व :

- समाजाचा विकास साधणे ही महत्त्वपूर्ण जबाबदारी.
- विद्यार्थी आणि समाज यातील दुवा म्हणून जबाबदारी.
- विद्यादानाचे पवित्र कार्य ज्ञानपिपासू वृत्ती.
- व्यवसायिक नीतिमूल्ये अंगीकरण्यासाठी.
- विद्यार्थी अनुकरणप्रिय असल्याने विद्यार्थ्यांपुढे आदर्श ठेवण्यासाठी.
- व्यवसायिक दुराचार रोखण्यासाठी.
- ज्ञानदान करणे हा शिक्षकाचा धर्म आहे.

(4) **शांतता शिक्षणाची उद्दिष्टे :** 3

- विद्यार्थ्यांना शांततेचे महत्त्व पटवून देणे.
- सर्वधर्म समभावाची शिकवण देणे.
- मूलभूत आणि कर्तव्य हक्क यांची जाणीव निर्माण करणे.
- भारतीय संस्कृतीमधील शांतता शिक्षणाचे दाखले देणे
- शांतीपूर्ण आणि हिंसामुक्त जगाची निर्मिती करणे.
- वैश्विक शांततापूर्ण अभिरुची जोपासणे.
- शांततेसाठी शिक्षण ही जीवनशैलीची चळवळ निर्माण करणे.
- मानवतावादी दृष्टिकोन जोपासण्यास मदत करणे.

(कोणतेही **6**, प्रत्येकी **½** मार्क)

किंवा

शांततेसाठी शिक्षण विषयाकरिता उपक्रम

- शांतता शिक्षणाविषयक वृत्तपत्रातील बातम्या, लेख, पोस्टर्स इत्यादीचे प्रदर्शन भरविणे.
- क्रीडास्पर्धेचे आयोजन करून खिलाडूवृत्ती निर्माण करता येईल.
- विविध धर्मातील सुविचारांचा संग्रह करणे.
- पथनाट्याचे लेखन करून सादरीकरण करणे.
- शांततेसाठी शिक्षणसंबंधीचे हस्तलिखित, भित्तिपत्रिका, नियतकालिके तयार करणे.
- राष्ट्रीय थोरपुरुषांच्या जयंती/पुण्यतिथी साजऱ्या करणे.
- दहशतवाद विरोधी दिन साजरा करणे व एकात्मतेचे दर्शन घडविणे.
- शांतीक्लबची स्थापना करून विविध उपक्रमाचे नियोजन करणे.

(कोणतेही सहा, प्रत्येकी **½** गुण)

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा : 12

(1) कृतिसंशोधन अहवाललेखन महत्त्व व रचना : 4

महत्त्व :-

- शिक्षिकांना आपल्या दैनंदिन कामाकाजांत उद्भवणाऱ्या समस्यांचे शास्त्रशुद्ध पद्धतीने अभ्यास करणे.
- शिक्षकाची कृतिशीलता वाढते.
- अध्ययन अध्यापनांत विधायक बदल घडून येतात.
- दैनंदिन शालेय कामकाजाचा दर्जा वाढते.

(रचना आराखडा)

- प्रस्तावना
- संशोधनाची गरज/महत्त्व
- समस्या विधान
- कार्यात्मक व्याख्या
- संशोधनाची उद्दिष्टये
- कृतिपरिकल्पना

(महत्त्व 1 गुण—रचना 3 गुण)

(2) ज्ञानरचनावादाची व्याख्या व शिक्षकाची भूमिका : 4

व्याख्या :

- पूर्वानुभवाच्या आहारे जेव्हा व्यक्ती नवीन संकल्पनाची रचना करतो तेंव्हा त्यातून अध्ययन घडते त्यास ज्ञानरचनावाद असे म्हणतात.

शिक्षकाची भूमिका :

- शिक्षकाची उत्तम तयारी असावी
- संसाधने विद्यार्थ्यांची पार्श्वभूमी या बाबींचा बारकाईने विचार
- ज्ञानरचनावादी वर्ग पूर्वतयारी
- ज्ञानरचनावादी वर्गावर क्रियेची पूर्वतयारी
- ज्ञानरचनावादी वर्गावर मूल्यमापन पूर्वतयारी.
- विद्यार्थ्यांस चर्चा करण्यास प्रवृत्त करणे
- मानसिक किंवा शारीरिक कृती देवून गुंतवूण ठेवणे.
- पूर्वानुभव लक्षात घेणे.

(कोणतेही सहा प्रत्येकी, ½ गुण, व्याख्या 1 गुण)

किंवा

- जागतिक आरोग्य संघटनेने सांगितलेली जीवनकौशल्य
- स्वत:ची जाणीव
- समानानुभूती
- समस्या निराकरण.
- निर्णयक्षमता
- परिणामकारक संप्रेषण
- व्यक्ती—व्यक्तीमधील सहसंबंध
- सर्जनशील विचार
- चिकित्सक विचार.

(कोणतेही चार)

- **समस्या निराकरण :** जेंव्हा आपल्या समोर समस्या येतात. तेंव्हा उपलब्ध असलेल्या उपायापैकी योग्य उपाय निवडणे, कृती करणे व यश प्राप्त करण्यासाठी समर्थ बनविणे.
- **निर्णय क्षमता :** समस्येचे निराकरण करण्यासाठी प्राप्त परिस्थितीत योग्य त्या पर्यायाची निवड करणे.

(3) **सर्वशिक्षा अभियानाचे ध्येय व उद्दिष्टे :** 4

शासननिर्णय कृ पीआरई 2000/2740 प्रशि-1 दि. 18 जानेवारी 2002 नुसार।

ध्येये :

- सर्वशिक्षा अभियान कार्यक्रमाद्वारे सन् 2010 पर्यन्त 6 ते 14 वयोगटातील सर्व मुलांना दर्जेदार शिक्षण.
- समाजाच्या वस्तीच्या स्थानिक लोकांच्या सक्रिय.
- सहभागाद्वारे सामाजिक, प्रादेशिक व लिंगविषयक भेदभाव कमी करणे.

उद्दिष्टे :

- सन् 2003 पर्यंत सर्व मुलेमुली शाळेत दाखल करणे.
- 2007 पर्यंत मुलामुलींचे पाच वर्षाचे प्राथमिक शिक्षण पूर्ण करणे.
- 2010 पर्यंत आठ वर्षाचे शालेय शिक्षण पूर्ण करणे.
- 2010 पर्यंत 100% उपस्थितीचे उद्दिष्ट साध्य करणे.

(उद्दिष्टे **2** गुण, ध्येय **2** गुण)

किंवा

गुणवत्तापूर्ण शिक्षणासाठी प्रयत्न :- 4

- शिक्षक स्नेही प्रशासकीय वातावरण निर्माण करणे.
- अध्ययन क्षमतातील उणिवा जाणकारांशी जोडून कमी करणे.
- शिक्षकासाठी गरजाभिमुख प्रशिक्षण देणे.
- प्रयोगशाळा, पथदर्शकशाळा, आश्रमशाळांना, प्रोत्साहन देणे.
- शाळाबाह्य मुलांची 100% टक्के पटनोंदणी करणे.
- उल्लेखनीय कार्यकरणाऱ्या शाळा, शिक्षकांना प्रोत्साहन देणे.
- गुणवत्ता संवर्धनासाठी रचनात्मक कार्यपद्धती करणे.
- विषयतज्ञ शिक्षकश्रेणी पद तयार करणे.

(प्रत्येकी ½ गुण)